

INNANFÖR MEN ÄNDÅ UTANFÖR

Först gör de i ordning planen. Med krattor, hackor och en skottkärra som varit med länge rensar de ogräs, snyggar till kanterna, ser till att utslagsplatsen får den rätta rundningen. De gör i ordning för vintern. Det är den sista träningen för i år. Till våren ska de vara tillbaka igen.

De kommer från Honduras, Venezuela, Dominikanska Republiken, Kuba, Panama, Nicaragua, framför allt från Nicaragua. Denna oktobersöndag har de kommit hit från Haninge, Skogås, Vårby Gård, Alby, Upplands Väsby, Rinkeby för att spela baseball. Det har de gjort sedan någon gång i våras, varje lördag eller söndag. De har kommit hit med tunnelbanan och gått den sista kilometern, de har klätt om, satt igång. Efteråt har de visst dröjt sig kvar, ofta till sent på kvällen, inte velat släppa taget om stunden. I morgon återfinns de i städbranschen, byggbranschen, hotell- och restaurangbranschen. Det är de som städar och diskar efter oss, river ut våra gamla kök när vi vill ha nya kök. Några av dem gör det fastän de inte får göra det.

Hector Enrique heter en av dem som inte får göra det. Hector Enrique? Ska vi skriva hans rätta namn? Varför inte? Han skäms inte för vad han gör, för sin förhoppningsvis tillfälliga existens här långt upp i norr. Han tar alla de jobb han får. Han har aldrig lyft ett socialbidrag. Han stjälar inte, ställer inte till bråk. Han är nog med att alltid ha ett giltigt SL-kort på tunnelbanan som tar honom mellan jobben. Han drar på sig den blå och vita dräkten, skärmmössan och plockhandsken, plockar åt sig en boll och stegar ut på planen, väger bollen i handen. Han rör sig som en dansör. Det påstås att alla män i Nicaragua kan dansa. Baseball är hela Centralamerikas nationalsport. För två år sedan kom han hit och han kom för att arbeta.

- Det finns alltid jobb, sa han när vi träffade honom första gången.

Konsten är att hitta fram till dem.

Kontakter är vad som räknas.

Hector Enrique är papperslös. Begreppet kommer från franskan, *sans papier*, och har sedan mitten av nittioalet gradvis ersatt begrepp som illegala invandrare, irreguljär

migranter, gömda flyktingar. Det ligger bättre i munnen. Det är en seger för dem som engagerat sig för deras sak. Från illegal invandrare är steget kort till kriminell invandrare, men den som saknar uppehålls- och arbetstillstånd bryter mot utlänningslagen och det speciella med utlänningslagen är att den gör skillnad på folk. Mörda, misshandla, spionera, stjäla, falskdeklarera, klottra får ingen människa göra enligt Svea Rikes Lag, svensk eller utlänning, men att sakna uppehålls- och arbetstillstånd är ett bekymmer bara för den som kommer från ett land utanför Norden och Europeiska unionen, för tredjelandsmedborgaren som det så vackert heter. Straffet är följaktligen varken böter eller fängelse, utan utvisning. Irreguljär migrant låter krångligt. Gömd flykting är varken Hector Enrique eller någon annan av dem som allteftersom solen bryter fram denna oktobersöndag, på en baseballplan någonstans i Stockholmstrakten, drar på sig dräkter och utrustning, delar upp sig i två lag och sätter igång spelet under överinseende av Pedro Bello som både spelat och tränat baseball på elitnivå och som sedan ett par decennier arbetar som hantverkare i landet, hela tiden med arbetstillstånd, numera som egen företagare. Det här är på riktigt. Det här är på allvar. Tider ska hållas, regler följas, kast och slag nötas nästan till leda: Titta på bollen! Titta på bollen! Till våren har dessa spelare, detta lag, tänkt ansöka om inträde i det svenska seriesystemet.

Det märkliga med Hector Enrique och några andra i detta lag, vars namn vi lämnar därhän, är att de både finns och inte finns. Här kastar, slår och fångar de på något förunderligt sätt denna stenhårda vita läderboll med röda sömmar som kan komma upp i farter på över hundra kilometer i timmen, de störtar iväg för att hinna till nästa bas, de flämtar och flåsar och skrattar och ropar – Spring! Spring! Spring! – kort sagt, de lever här mitt ibland oss, mitt bland dessa höghus och radhus som omger baseballplanen, mitt bland dessa söndagsstrosande sällskap som stannar till en stund för att titta på männen som med all tydlighet behärskar detta snabba spel, men deras namn finns inte hos migrationsverket, inte hos skatteverket, inte hos polisen. Ingen av dem har ett bankkonto, ett telefonabonnemang, ett hyreskontrakt, ett rabattkort i videobutiken, sitt namn på ytterdörren. *All they will call you will be deportees*, som Woody Guthrie sjöng. De kom hit på ett turistvisum och stannade kvar när det löpt ut. För två år sedan anlände Hector Enrique till Sverige sedan han blivit av med

jobbet hemma i Nicaragua, framtidsutsikterna mörka. Han hade lån på sitt hus, två barn att försörja, två systrar på universitetet som han lovat att hjälpa. Vad gör man? Ligger sig ner och dör? Följer sin önskan att överleva och dra försorg om de sina? Ena gruppen papperslösa ser ut ungefär så. Den andra utgörs av dem som fått avslag på sin asylansökan men stannat ändå. Dessutom finns deras barn. Ingen vet hur många de är, ens om de blir fler eller färre. Därför finns de inte heller hos Statistiska centralbyrån, inte i någon utredning från Handelshögskolan eller Brottsförebyggande rådet. En rundringning till de vårdkliniker i Stockholm, Göteborg, Malmö och Linköping som tar emot papperslösa ger vid handen att strömmen av besökare är tämligen konstant, möjligtvis något ökande, möjligtvis allt fler som i likhet med Hector Enrique aldrig brytt sig om att söka asyl. De kommer till kliniken för att de har ont någonstans, diabetes, brock i en lumske. Några är havande. Några kan ha drabbats av cancer. Det är som på en vårdcentral vilken som helst. De är sårbara som du och jag.

- Fast fler har stressrelaterade sjukdomar, säger Charlotta Arwidson vid Röda korsets sjukvårdsförmedling för papperslösa i Stockholm. Och vi tar emot allt fler äldre, människor som är över sextiofem. De har kommit hit på turistvisum, bor hos sina barn som har uppehållstillstånd, för att få någon som försörjer dem under deras sista tid i livet. Hemma har de svårt att överleva.

- Ingen mår psykiskt bra, säger Anne Sjögren vid Rosengrenska Stiftelsen i Göteborg som var först i landet med att ta emot papperslösa, har hållit på sedan 1998 och sedan dess tagit emot omkring 22 000 besökare. De är på flykt. De lever som nomader. Deras ungdom har gått, det blev inget bra liv.

När Hector Enrique kom till Sverige för två år sedan var de papperslösa debattämnet för dagen. Böcker och artiklar skrevs, riksdagsmotioner, utredningar, upprop. Varje onsdag demonstrerade papperslösa på Mynttorget i Stockholm och bakom LO-borgen öppnades ett Fackligt center för papperslösa som under den första tiden kunde konstatera att hjälpbehovet var stort, frågorna många och besvärliga. Wanja Lundby-Wedin från LO och Sture Nordh från TCO trängdes med riksdagsmän, reportrar och fotografer på invigningsdagen.

- Det här är en stor dag för oss fackliga organisationer, sa Sture Nordh.

- Att människor utnyttjas på arbetsmarknaden drabbar i slutänden alla löntagare eftersom löner och villkor urholkas, sa Wanja Lundby-Wedin.

En måndagseftermiddag i oktober 2010 sitter Sten-Erik Johansson ensam i lokalen bakom LO-borgen. Wanja Lundby-Wedin och Sture Nordh har inte hörts av sedan invigningen, det var länge sedan en riksdagsman, en reporter, en fotograf satte sin fot här inne, men också strömmen av papperslösa har mattats betänkligt.

Sten-Erik Johansson är pensionerad ombudsman från Fastighets, mötte papperslösa tidigare än andra eftersom det var i städbranschen de först fanns, som de först upptäcktes någon gång vid mitten av nittioalet. De städade kontor i Värtahamnen, daghem i Solna, skolor i Södertälje, tvåhundra papperslösa städare upptäcktes i tunnelbanan, andra städade på Bilia och på NK, ja även på regeringskansliet och migrationsverket. De städade för städföretag vars ägare efter komplicerade utredningar dömdes till fängelse för att ha undanhållit staten miljoner (och som har en förunderlig förmåga att dyka upp igen, och igen, i nya företag, nya konstellationer, nya polisutredningar). Sten-Erik Johanssons långvariga engagemang bottnar i, som han uttrycker det, "denna oerhörda utsugning" han bevittnat, denna "oerhörda hänsynslöshet" med vilka de papperslösa behandlas av dessa arbetsgivare, inte sällan själva invandrare som har sitt på det torra.

Hector Enrique - som mest arbetat i byggsvängen, men också städat, klippt gräs, lagt sten - får ofta sjuttio, åttio kronor i timman, i handen. Ibland sätts pengarna in på ett bankkonto som tillhör en kompis. Det är bra, bättre än han någonsin kan skrapa ihop där hemma. Han skickar tvåhundra, ibland trehundra dollar till sin tolvåriga dotter och treåriga son, sina systrar. All världens remitteringar, det vill säga de summor som skickas till släkten i utvecklingsländerna, beräknas vara tre gånger så mycket som det samlade biståndet. Problemet är att han ibland får betalt bara för halva tiden han arbetat. Problemet är att han ibland måste vänta länge innan pengarna kommer. Problemet är att ingenting veta från en dag till en annan, att alltid vara tillhands, på språng, och att samtidigt hålla sig undan, i dunklet. Problemet är sysslösheten, alla dessa dagar när inget jobb finns att få. Problemet är när hjälm, handskar, munskydd, öronskydd saknas. Han säger det inte, men man kan väl gissa att det tär på en man, en människa, att inte kunna säga ifrån, dra en gräns, ta sin hatt och gå.

När vi träffade Hector Enrique första gången hade han sin fästmö med sig. De har träffats här i Sverige. De bor tillsammans i en etta de hyr i andra hand. Det är möjligt att det ibland också bor andra där. De har flyttat en hel del. Hon har varit här i fem år. Hon har klippt gräs, rensat rabatter, skottat snö. Nu städar hon. Hon berättade om de gånger hon inte fått betalt. Hon berättade om chefen som vägrade betala om han inte fick ligga med henne.

- Vad gjorde du?

- Jag gick därifrån.

- Det är så långt från Sörgården vi kan komma, säger Sten-Erik Johansson.

Han säger:

- De är ju inga lycksökare dessa människor, inga brottslingar. Vi ska se till att de kan leva anständigt här, nu när de finns här.

I detta "vi" inbegriper Sten-Erik Johansson hela fackföreningsrörelsen. Han vet att det inte är så enkelt. Han var ju med på LO-kongressen 2008. Även om det nu är några år sedan Byggnads ombudsmän jagade papperslösa arbetare från arbetsplatserna och ringde och tjatade på gränspoliserna för att de gjorde för lite, har LO haft svårt att komma överens om en handlingslinje. På kongressen 2008 debatterades ingen fråga så hårt och så länge som fackets förhållande till de papperslösa, ingen fråga hade varit så svår tyckte förste vice ordförande Erland Olauson från talarstolen. Majoriteten av deltagarna röstade med ledningen, tillbakavisade förslagen från Fastighets och andra förbund om att kräva amnesti för papperslösa som inte begått grova brott, ge dem tillgång till samma sjukvård som svenska medborgare och, framför allt, utveckla former för att organisera de papperslösa, dessa de mest utsugna på arbetsplatserna.

- Det var så sorgligt, säger Sten-Erik Johansson. Det var så jävla bedrövligt. Jag lämnade kongressen alldeles tom inombords.

Anledningen till LO-ledningens motstånd är enkel, enligt Sten-Erik Johansson, nämligen den gamla vanliga oförmågan att handla självständigt i förhållande till socialdemokraterna, till Partiet.

Ett annat argument, inifrån fackföreningsrörelsen, har varit att omsorgen om de papperslösa göder ekonomisk brottslighet.

Hector Enrique vet ofta inte vem hans arbetsgivare egentligen är.

Den sista september i år lämnade Sten Heckscher en utredning som möjligtvis kommer att underlätta för facket att komma överens. Uppdraget var att anpassa utlänningslagen till ett EU-direktiv om att motverka illegal invandring. Utredningen föreslår därför att arbetsgivarna ska ha en uttrycklig skyldighet att kontrollera om en tredjelandsmedborgare som anställs har både uppehålls- och arbetstillstånd, behålla en kopia av tillstånden och informera skatteverket om den anställde. Den som bryter mot lagen ska betala en straffavgift så stor att den täcker kostnaden för den anställdes hemresa.

Det är ena sidan av myntet.

Den andra handlar om den papperslöses rättigheter. För första gången ska det slås fast i lag, om Sten Heckscher får som han vill, att också den papperslöse har rätt till lön enligt kollektivavtalet. Också semesterlagen, arbetstidslagen och arbetsmiljölagen ska gälla för den papperslöse.

Det är kanske svårt att förstå hur den byråkratiska kontrollen av arbetsgivarna ska kunna fungera, lika svårt är det att tänka sig att någon annan än fackföreningsrörelsen ska komma att bevaka de papperslösas rättigheter, vilket i sin tur bör underlätta för fackföreningsrörelsen att göra som i Frankrike och Italien: att efter alla dessa år hälsa dem välkomna in i stugvärmen.

Huruvida lagen kommer att göra livet svårare eller lättare för Hector Enrique vet vi ingenting om.

Men vi slutar ändå med framtiden, med drömmen.

Vad drömmer han om?

Han ler först åt frågan, suckar och säger sedan att han drömmer om en framtid i Nicaragua. Han drömmer om att göra en insats inom det område som är hans. Vi har inte nämnt det förut, Hector Enrique är agronom till yrket. Jordbruksexpert.

Akademiker. Det var som agronom han arbetade när han blev arbetslös. Nu drömmer han om att kunna spara så pass mycket pengar att han kan återvända till Nicaragua, försöka på nytt. Han säger att han har två idéer och en av dem handlar om hur risbönderna genom att starta egna Kooperationer ska kunna kapa alla mellanhänder så de ska få bättre betalt för sin produkt och den andra idén handlar om hur man med hjälp av televisionen ska kunna utbilda de fattiga som bor i

utkanten av landets stora naturreservat så de slutar att långsamt tömma jordens resurser och han utvecklar gärna sin tanke och det är om det vi sitter och pratar på tunnelbanan på väg in mot Stockholm en söndagskväll i oktober 2010.

ANDERS SUNDELIN

Fokus 44/2010